

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY
ELEANOR SHARPSTON
přednesené dne 19. prosince 2013¹

Věc C-515/12

„4finance“ UAB
proti

Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba
Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (Litva)]

„Ochrana spotřebitele — Nekalé obchodní praktiky vůči spotřebitelům — Pyramidový program —
Výše plateb spotřebitele pro vstup do pyramidového programu — Souvislost mezi platbou poskytnutou
novým členem a odměnou vyplacenou stávajícím členům — Relevantnost výše platby“

1. Směrnice 2005/29/ES (dále jen „směrnice o nekalých obchodních praktikách“ nebo „směrnice“)² zakazuje zejména pyramidové programy (dále jen „pyramidové programy“). Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas (Nejvyšší správní soud) (Litva) předkládá tři otázky týkající se výkladu směrnice v souvislosti s takovými programy. Předkládající soud chce zjistit, zda pyramidový program spadá do působnosti směrnice pouze, jestliže spotřebitelé poskytnou pro účely účasti v pyramidovém programu platbu. Je-li tomu tak, je nutno prokázat, že dotčený program je financován těmito platbami, a je mimoto relevantním faktorem výše částky požadované pro účast v programu?

Právní úprava

Směrnice

2. Druhý až šestý bod odůvodnění směrnice vysvětlují, že základním cílem je zavedení jednotného souboru pravidel, který zlepší fungování vnitřního trhu. Sedmý bod odůvodnění uvádí, že tato směrnice „upravuje obchodní praktiky, které přímo ovlivňují rozhodnutí spotřebitele o obchodní transakci týkající se produktů“, a osmý bod odůvodnění uvádí, že „přímo chrání ekonomické zájmy spotřebitele před nekalými obchodními praktikami vůči spotřebitelům“. Podle jedenáctého bodu odůvodnění směrnice „vytváří vysokou společnou úroveň ochrany spotřebitele“ tím, že zavádí „jednotný obecný zákaz těch nekalých obchodních praktik, které narušují ekonomické chování spotřebitelů“. Dvanáctý bod odůvodnění uvádí: „Harmonizace značně zvýší právní jistotu spotřebitelů i podniků. Spotřebitelé i podniky se budou moci spolehnout na jednotný právní rámec vycházející z jasně vymezených právních pojmů upravujících veškerá hlediska nekalých obchodních praktik v celé Evropské unii. Výsledkem bude odstranění překážek vyplývajících z roztržitésti předpisů o nekalých obchodních praktikách poškozujících ekonomické zájmy spotřebitele a umožnění dosažení vnitřního trhu v této

1 — Původní jazyk: angličtina.

2 — Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (směrnice o nekalých obchodních praktikách) (Úř. věst. L 149, s. 22).

oblasti.“ Sedmnáctý bod odůvodnění uvádí: „Pro zajištění vyšší právní jistoty je žádoucí určit takové obchodní praktiky, jež jsou za všech okolností nekalé. Příloha I proto uvádí taxativní výčet všech takových praktik. Pouze tyto obchodní praktiky lze pokládat za nekalé, aniž by bylo třeba provádět hodnocení jednotlivých případů podle článků 5 až 9. Tento seznam lze změnit pouze revizí této směrnice“.

3. Článek 1 definuje účel směrnice, kterým je „přispět k řádnému fungování vnitřního trhu a dosáhnout vysoké úrovně ochrany spotřebitele sblížením právních a správních předpisů členských států týkajících se nekalých obchodních praktik, které poškozují ekonomické zájmy spotřebitelů“.

4. Článek 2 obsahuje některé klíčové definice:

[...]

„(c) ‚produktem‘ [se rozumí] zboží nebo služby včetně nemovitosti, práva a závazku;

(d) ‚obchodními praktikami vůči spotřebiteli‘ (dále také jen ‚obchodní praktiky‘) [se rozumí] jednání, opomenutí, chování nebo prohlášení, obchodní komunikace včetně reklamy a uvedení na trh ze strany obchodníka přímo související s propagací, prodejem nebo dodáním produktu spotřebiteli;

(e) ‚podstatným narušením ekonomického chování spotřebitele‘ [se rozumí] použití obchodní praktiky, která významně zhoršuje schopnost spotřebitele učinit informované rozhodnutí, což vede k tomu, že učiní rozhodnutí o obchodní transakci, které by jinak neučinil;

[...]

(h) ‚náležitou profesionální péčí‘ [se rozumí] úroveň zvláštních dovedností a péče, kterou lze od obchodníka ve vztahu ke spotřebiteli rozumně očekávat a která odpovídá poctivým obchodním praktikám nebo obecným zásadám dobré víry v oblasti obchodníkovy činnosti;

[...]

(k) ‚rozhodnutím o obchodní transakci‘ [se rozumí] rozhodnutí spotřebitele o tom, zda, jak a za jakých podmínek produkt koupí, zaplatí za něj najednou nebo částečně, ponechá si jej nebo se jej zbaví anebo ve vztahu k němu uplatní právo vyplývající ze smlouvy, ať již se spotřebitel rozhodne jednat nebo zdržet se jednání.

[...]“

5. Článek 3 zejména stanoví, že směrnice:

„1. [...] se vztahuje na nekalé obchodní praktiky vůči spotřebitelům, jak je stanoveno v článku 5, před obchodní transakcí týkající se produktu, v jejím průběhu a po ní.“

6. Článek 3 odst. 9 stanoví: „Ve vztahu k ‚finančním službám‘ vymezeným ve směrnici 2002/65/ES a k nemovitostem mohou členské státy uložit požadavky, které obsahují více omezení nebo požadavků než tato směrnice v oblasti, kterou sblížuje“.

7. Článek 5 odst. 1 směrnice zakazuje nekalé obchodní praktiky. Podle odstavce 2 tohoto článku je obchodní praktika nekalá, pokud „je v rozporu s požadavky náležité profesionální péče“ a pokud „podstatně narušuje nebo je schopná podstatně narušit ekonomické chování průměrného spotřebitele, který je jejímu působení vystaven nebo kterému je určena [...]“. Článek 5 odst. 5 uvádí: „V příloze I je uveden výčet obchodních praktik, které jsou považovány za nekalé za všech okolností. Tento jednotný výčet platí ve všech členských státech a může být změněn pouze revizí této směrnice“.

8. Články 6 až 9 nejsou pro tento případ relevantní. Týkají se klamavých obchodních praktik resp. klamavých opomenutí, agresivních obchodních praktik a použití obtěžování, donucování a nepatřičného ovlivňování.

9. Bod 14 „černé listiny“ uvedené v příloze I směrnice zní: „Zahájení, provozování nebo propagace pyramidového programu, kdy spotřebitel zaplatí za možnost získat odměnu, která závisí především na získávání nových spotřebitelů do programu, a nikoli na prodeji nebo spotřebě produktů“³.

Vnitrostátní právní úprava

10. Podle čl. 7 odst. 22 litevského zákona o zákazu nekalých obchodních praktik vůči spotřebitelům (Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas) se obchodní praktika považuje za klamavou, a tudíž za nekalou, pokud spočívá ve vytvoření, provozování nebo propagaci pyramidového programu distribuce zboží nabízejícího spotřebitelům možnost získat odměnu, která závisí především na získávání nových spotřebitelů do programu, a nikoli na prodeji nebo spotřebě produktů.

Skutkový stav, původní řízení a předběžná otázka

11. Společnost „4finance“ UAB (dále jen „4finance“) poskytuje spotřebitelům drobné půjčky prostřednictvím smluv uzavřených na dálku. Od 26. října 2010 do 15. února 2011 probíhala reklamní kampaň, v jejímž rámci bylo uváděno, že kdokoli, kdo se zaregistruje na internetové stránce společnosti 4finance, získá na svůj bankovní účet určitou částku za každého „přítele“, kterého pozve a který se následně zaregistruje na této internetové stránce. Postup byl následující: pro registraci museli spotřebitelé vyplnit on-line registrační formulář a zaplatit nominální poplatek za zápis ve výši 0.01 LTL. Společnost 4finance požádala tyto registrované osoby, aby k registraci vyzvaly „přátele“ tím způsobem, že v příslušném poli na internetové stránce uvedou číslo mobilního telefonu této osoby nebo její e-mailovou adresu. Poskytnutí těchto informací umožnilo společnosti 4finance prodávat své drobné půjčky těmto „přátelům“, kteří byli vyzváni k registraci. Pokud se tato osoba zaregistrovala, získal spotřebitel, který poskytl její kontakt, prémii („bonus“) ve výši 10 LTL nebo 20 LTL⁴. Po registraci získala dotčená osoba nárok požádat společnost 4finance o drobnou půjčku poskytovanou na základě smlouvy uzavřené na dálku⁵.

12. Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba (státní orgán na ochranu práv spotřebitelů) měl za to, že společnost 4finance vytvořila pyramidový prodejní program poskytující spotřebiteli nárok na získání platby závisící především na získávání nových zákazníků do programu, a nikoli na prodeji nebo spotřebě produktů. Vydal proto rozhodnutí ukládající společnosti 4finance pokutu ve výši 8 000 LTL za porušení vnitrostátních právních předpisů zakazujících takové programy.

3 — Chápu význam slov v anglickém znění směrnice „[...] gives consideration for the opportunity to receive compensation [...]“ [tj. „poskytne protiplnění za možnost získat odměnu“] jakožto „pays a fee for the opportunity to receive remuneration“ [tj. „zaplatí poplatek za možnost získat odměnu“]. Je třeba zdůraznit, že ne všechny jazykové verze směrnice včetně litevské obsahují slova „poskytne protiplnění“.

4 — Ze spisu vnitrostátního soudu vyplývá, že spotřebitelé mohli pozvat až 50 osob za den, avšak nejvýše 200 lidí za měsíc.

5 — Během kampaně se zaregistrovalo více než 12 223 osob. Z nich 3 577 požádalo o úvěr a 2 868 úvěr získalo, přičemž někteří z nich získali více než jednu půjčku. Společnost 4finance vybrala na registračních poplatcích přibližně 122 LTL a za bonusy vyplatila částku 236 060 LTL.

13. Společnost 4finance napadla toto rozhodnutí žalobou, ve které se domáhala toho, aby jí Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (ministerstvo financí) vrátilo zaplacenou pokutu. Prvostupňový soud zamítl tuto žalobu dne 25. října 2011. Společnost 4finance se následně odvolala k Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, který Soudnímu dvoru předložil následující předběžné otázky:

- „(1) Musí být bod 14 přílohy I [směrnice] vykládán v tom smyslu, že jsou zahájení, provozování nebo propagace pyramidového programu považovány za všech okolností za nekalé obchodní praktiky, pouze pokud má spotřebitel povinnost zaplatit za získání odměny, která závisí především na získávání nových spotřebitelů do programu, a nikoli na prodeji nebo spotřebě produktů?
- (2) Pokud je nezbytné, aby spotřebitel [zaplatil] za právo získat odměnu, má výše [platby] spotřebitele za možnost získat odměnu, která závisí především na získávání nových spotřebitelů do programu, a nikoli na prodeji nebo spotřebě produktů, dopad na kvalifikaci pyramidového programu jako klamavé obchodní praktiky ve smyslu bodu 14 přílohy I směrnice? Mohou být čistě symbolické platby spotřebitelů, poskytované pro účely umožnění identifikace spotřebitelů, považovány za platbu za možnost získat odměnu ve smyslu bodu 14 přílohy I směrnice?
- (3) Musí být bod 14 přílohy I směrnice vykládán v tom smyslu, že z hlediska kvalifikace pyramidového programu jako klamavé obchodní praktiky záleží pouze na tom, že je odměna již registrovanému spotřebiteli vyplácena především za získání nových spotřebitelů do programu, a nikoli za prodej nebo spotřebu produktů, nebo je též důležitý rozsah, v němž je odměna vyplácená účastníkům tohoto programu za získání nových spotřebitelů financována z příspěvků nových členů? Musí být [ve věci v původním řízení] odměna vyplácená již zaregistrovaným účastníkům pyramidového programu zcela nebo z podstatné části financována z příspěvků členů, kteří právě vstoupili do programu?“

14. Vyjádření byla předložena společností 4finance, vládou České republiky, italskou, litevskou a polskou vládou a Evropskou komisí. Jednání nebylo požadováno a nekonalo se.

Právní posouzení

Úvodní poznámky

15. Je nesporné, že se původní řízení týká obchodní praktiky podniků vůči spotřebitelům zahrnující propagaci, prodej nebo dodání produktů spotřebitelům ve smyslu směrnice.

16. V projednávané věci usiluje státní orgán o účinné uplatňování vnitrostátních právních předpisů provádějících směrnici. Z ustálené judikatury vyplývá, že předkládající soud musí v rámci posuzování učinit vše, co spadá do jeho působnosti tím, že vezme v úvahu veškeré vnitrostátní právo, aby zajistil plnou účinnost dotčené směrnice a dospěl k výsledku, který bude v souladu se sledovaným cílem⁶.

První otázka

17. Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda k tomu, aby pyramidový program představoval klamavou obchodní praktiku spadající pod bod 14 přílohy I, musí spotřebitel něco zaplatit.

⁶ — Rozsudek ze dne 8. září 2011, Rosado Santana (C-177/10, Sb. rozh. s. I-7907, bod 50 a citovaná judikatura).

18. Při posuzování této otázky je nezbytné určit, co je podstatou pyramidového programu. Takové programy jsou popsány ve všech vyjádřeních předložených v této věci (kromě vyjádření Komise⁷), avšak jednotlivé popisy se liší.

19. Společnost 4finance tvrdí, že provozuje legální prodejní síť, a nikoli pyramidový program. Má za to, že pyramidový program zahrnuje: (i) určitý druh investice; (ii) podvod spojený s použitím investovaných částek; (iii) platby poskytované stávajícím investorům z příspěvků zaplacených novými investory; (iv) příslib neobvykle vysokého zisku a (v) příjmy vytvořené počtem nových členů, kteří vstoupili do programu, a nikoli prodejem produktů.

20. Česká republika má za to, že podstata takových programů spočívá v tom, že každý spotřebitel zaplatí za vstup s vědomím, že chce získat odměnu odvozenou od spotřebitelů, kteří se připojí k programu později. Nedochází k vytváření přidané hodnoty, ale pouze k přerozdělení zdrojů. Itálie tvrdí, že v takových programech mají produkty druhotný význam a jsou především záminkou pro získávání dalších spotřebitelů do programu: zásadní význam má samotný program. Litva podotýká, že v judikatuře Soudního dvora neexistuje definice pojmu „pyramidový program“, ale domnívá se, že z řady studií jasně vyplývá, že základním prvkem těchto programů je souvislost mezi výhodou, kterou obdržel spotřebitel (odměna nebo platba), a skutečností, že pozve nové zájemce k zapojení se do programu. Právě tato souvislost určuje, zda jsou takové programy legální či nikoli. Polsko se domnívá, že podstata pyramidového programu spočívá v tom, že příjmy nebo zisk závisí především na platbách od osob na nižších úrovních pyramidové struktury, a nikoli na prodeji produktů.

21. Bod 14 přílohy I směrnice stanoví kumulativní a taxativní výčet prvků, které musí být splněny, aby se mohl uplatnit zákaz uvedený v čl. 5 odst. 1 směrnice vztahující se na pyramidové programy. Podvod zde není uveden. Stejně tak neexistuje žádný náznak, že výnos nebo platba vyplácená stávajícím členům, kteří pozvou nové členy k zapojení se do programu, musejí mít (alespoň) určitou hodnotu. Programy využívající technik pyramidové propagace bez těchto zvláštních charakteristik uvedených společností 4finance, u kterých se však vyskytují všechny prvky uvedené v bodě 14 přílohy I, představují klamavé obchodní praktiky, a jsou tudíž nekalé ve smyslu čl. 5 odst. 5 směrnice.

22. Je zřejmé, že pyramidové programy mohou být škodlivé, neboť slibují vysoké výnosy v krátkém časovém období pouze za zaplacení vstupního poplatku a za získání nových členů, kteří učiní totéž, čímž tyto programy povzbuzují spotřebitele k investování na základě nepravdivých nebo nerealistických očekávání. Návratnost vzhledem ke vstupnímu poplatku nebo rychlost nárůstu zisku nicméně nefigurují mezi prvky uvedenými v bodě 14 přílohy I. Jsou tudíž irelevantní i pro určení, zda je konkrétní program zakázán.

23. Předkládající soud nicméně správně poukazuje na politováníhodné rozdíly mezi jednotlivými jazykovými verzemi směrnice, které mají stejnou závaznost. Většina z nich označuje jakožto jeden z prvků pyramidového programu „zaplacení“ za možnost získat odměnu⁸. V bulharském, německém, řeckém, maďarském, litevském, slovinském a švédském znění není požadavek „give consideration“ (tj. poskytne platbu) vyjádřen jasně. Litevské znění (zmíněné předkládajícím soudem) uvádí „piramidės pobūdzio skatinimo sistemos sukūrimas, naudojimas ar reklamavimas, kai vartotojui suteikiama galimybė gauti atlygį visų pirma už kitų vartotojų įtraukimą į tą sistemą, o ne už produktų pardavimą ar naudojimą“, německé znění uvádí „Einführung, Betrieb oder Förderung eines Schneeballsystems zur Verkaufsförderung, bei dem der Verbraucher die Möglichkeit vor Augen hat, eine Vergütung zu erzielen, die hauptsächlich durch die Einführung neuer Verbraucher in ein solches System und weniger durch

7 — Viz studie zadaná Evropskou komisí: Micklitz, Monazzahian a Rößler, Door to door selling – Pyramid selling – Multilevel marketing.

8 — Jmenovitě české, dánské, nizozemské, anglické, estonské, finské, francouzské, italské, lotyšské, maltské, polské, portugalské, rumunské, slovenské a španělské znění.

den Verkauf oder Verbrauch von Produkten zu erzielen ist“. V těchto jazykových verzích směrnice není platba („consideration“) spotřebitelem za účast v programu specifikována jakožto požadovaná vlastnost pyramidového programu. V jiných jazykových verzích (například ve španělské, francouzské a polské, které byly rovněž zkoumány předkládajícím soudem) se nicméně jedná o základní vlastnost.

24. Společnost 4finance tvrdí, že platba 0.01 LTL požadovaná při registraci nefungovala jako výměna za možnost získat odměnu, ale sloužila pouze k identifikaci dotčeného spotřebitele. Tento poplatek byl nejnižší možnou platbou, která mohla být požadována, aby bylo zajištěno, že společnost 4finance obdrží spolehlivé informace o totožnosti registrované osoby. Vzhledem k tomu, že poplatek byl převáděn prostřednictvím internetu, poskytoval společnosti 4finance přístup k detailům jména, příjmení, identifikačního čísla a čísla účtu dotčené osoby, jakož i k jiným osobním údajům, které jsou nezbytné pro poskytnutí půjčky na dálku.

25. Itálie má za to, že se musí jednat o ekonomické jednání spotřebitele a že se o takové jednání nejedná, pokud neproběhne platba. Polsko tvrdí, že zásadním prvkem pyramidového programu je zaplacení. Jiný způsob výkladu směrnice by rozšířil její oblast působnosti a bránil by rozvoji vnitřního trhu; ochrana spotřebitele by nebyla posílena. Litva zastává názor, že rozhodujícím faktorem nemůže být skutečnost, že spotřebitel zaplatí za vstup do pyramidového programu. Má za to, že pokud by definice pyramidového programu souvisela se zaplacením vstupního poplatku, byla by působnost zákazu zbytečně restriktivní.

26. Komise tvrdí, že nekalé praktiky spadají do oblasti působnosti směrnice, pokud mají obchodní povahu. Pokud spotřebitel platí za vstup do programu, je účastníkem obchodní transakce, která tak spadá pod směrnici.

27. Podle ustálené judikatury musí být v případě rozdílů mezi různými jazykovými verzemi unijního textu dotčené ustanovení vykládáno podle celkové systematiky a účelu právní úpravy, jejíž část tvoří⁹. Proto potřeba jednotného použití, a tím i jednotného výkladu unijních právních předpisů vylučuje, aby tyto byly posuzovány izolovaně v jedné ze svých verzí, ale vyžaduje, aby byly vykládány s ohledem jak na skutečnou vůli zákonodárce, tak na cíl jím sledovaný, a to zejména ve světle všech jazykových verzí¹⁰.

28. Podle mého názoru se o pyramidový program ve smyslu bodu 14 přílohy I jedná pouze tehdy, jestliže spotřebitel platí za vstup do tohoto programu.

29. Takový výklad bodu 14 přílohy I je potvrzen posouzením jeho kontextu a účelu.

30. Článek 3 odst. 1 směrnice stanoví, že směrnice se použije na nekalé obchodní praktiky vůči spotřebitelům. Pyramidový program je takovou praktikou.

31. Pokud jsou praktiky uvedeny na černé listině uvedené v příloze I, „jsou“ (slovy článku 5 odst. 5) „považovány za nekalé za všech okolností“. Takovou praktiku není třeba zkoumat podle čl. 5 odst. 2 a prokazovat, zda je v rozporu s požadavky náležité profesionální péče a zda by narušila ekonomické chování průměrného spotřebitele ve smyslu tohoto ustanovení. Příloha I obsahuje seznam takových praktik, které jsou považovány za klamavé za všech okolností. Zjevně mezi ně patří jakákoli praktika, která je pyramidovým programem podle bodu 14 přílohy. Praktiky uvedené na černé listině jsou považovány automaticky za nekalé obchodní praktiky, které jsou podle čl. 5 odst. 1 zakázány¹¹.

9 — Rozsudky ze dne 6. října 1982 Cilfit a další (283/81, Recueil, s. 3415, body 18 až 20), ze dne 7. prosince 1995, Rockfon (C-449/93, Recueil, s. I-4291, bod 28), a ze dne 1. dubna 2004, Borgmann (C-1/02, Recueil, s. I-3219, bod 25).

10 — Rozsudky ze dne 3. června 2010, Internetportal und Marketing (C-569/08, Sb. rozh. s. I-4871, bod 35 a citovaná judikatura). Nověji viz rozsudek ze dne 25. dubna 2013, Bark (C-89/12, bod 36).

11 — Viz rovněž rozsudek ze dne 17. října 2013, RLvS (C-391/12, bod 33).

32. Směrnice zakazuje používání obchodní praktiky, která „významně zhoršuje schopnost spotřebitele učinit informované rozhodnutí, což vede k tomu, že učiní rozhodnutí o obchodní transakci, které by jinak neučinil“¹². „Rozhodnutí o obchodní transakci“ je definováno jako „rozhodnutí spotřebitele o tom, zda, jak a za jakých podmínek produkt koupí, zaplatí za něj [...], ponechá si jej nebo se jej zbaví anebo ve vztahu k němu uplatní právo vyplývající ze smlouvy [...]“¹³. Směrnice se tedy zabývá otázkou, zda je schopnost spotřebitele učinit ekonomické rozhodnutí v jeho nejlepším zájmu narušena praktikami využívanými dotčeným podnikatelem. Z těchto dvou definic vyplývá, že směrnice se zabývá těmi praktikami, které požadují po spotřebiteli, aby zaplatil (tj. zaplatil poplatek), a nikoli situacemi, v nichž neexistuje žádný takový ekonomický závazek. Definice, která zahrnuje platbu, je v souladu s ochranou spotřebitelů, pokud přijímají rozhodnutí týkající se jejich ekonomických zájmů. V případě neexistence platby by bylo obtížné identifikovat ekonomické chování, které vyžaduje ochranu na základě směrnice.

33. Litva tvrdí, že požadavek, aby spotřebitel zaplatil poplatek za vstup do pyramidového programu, omezuje působnost zákazu uvedeného v bodě 14 přílohy I. To by ohrozilo účinek čl. 3 odst. 9 a odporovalo by cíli směrnice.

34. S tím nesouhlasím.

35. Článek 3 odst. 9 umožňuje členským státům, aby zavedly přísnější požadavky na finanční služby. Požadavek, aby spotřebitelé platili za vstup do pyramidového programu bez ohledu na jeho předmět, se nedotýká pravomocí členských států zavést přísnější opatření týkající se finančních služeb.

36. Je pravda, že je-li platba nezbytným prvkem programu, na který se vztahuje bod 14 přílohy I, zužuje to oblast působnosti ustanovení. Nedomnívám se však, že takový výklad ohrožuje cíle a účel směrnice.

37. Cílem směrnice je zakázat obchodní praktiky, které přímo ovlivňují rozhodnutí spotřebitele o obchodní transakci týkající se produktů a přímo chránit jejich ekonomické zájmy před nekalými obchodními praktikami vůči spotřebitelům¹⁴, v souvislosti s vytvořením vysoké úrovně ochrany spotřebitele na celém území Evropské unie¹⁵. Dvanáctý a sedmáctý bod odůvodnění nicméně rovněž objasňují, že zákonodárce chtěl zvýšit právní jistotu, což je základní prvek pro fungování vnitřního trhu¹⁶, a to jak pro spotřebitele, tak i pro podniky, a to zejména tím, že určí takové obchodní praktiky, jako jsou pyramidové programy, které jsou považovány za nekalé za všech okolností.

38. Při sestavování černé listiny obchodních praktik obsažených v příloze I, které jsou v souladu s čl. 5 odst. 5 „považovány za nekalé za všech okolností“, zákonodárce zřejmě zamýšlel vyčlenit postupy, které jsou zjevně nejvíce zavrženíhodné. Je třeba připomenout, že cílem této směrnice je úplná harmonizace¹⁷ a že členské státy se nemohou od černé listiny odchýlit: tento seznam lze změnit pouze revizí samotné směrnice¹⁸. Nedochází tudíž k posouzení jednotlivých případů, zda praktika, která spadá pod jeden z bodů v příloze I, *ve skutečnosti* splňuje některé z kritérií nekalých obchodních praktik stanovených v čl. 5 odst. 2 a 4. Praktika uvedená na černé listině je *ipso facto* zakázána ve všech členských státech.

12 — Článek 2 písm. e).

13 — Článek 2 písm. k).

14 — Viz sedmý resp. osmý bod odůvodnění.

15 — Jedenáctý bod odůvodnění.

16 — Rozsudek ze dne 18. října 2012, Purely Creative a další (C-428/11, bod 45).

17 — Viz body 5 a 6 odůvodnění.

18 — Článek 5 odst. 5.

39. Domnívám se, že tam, kde – jako v tomto případě – existuje rozpor mezi jazykovými verzemi, hovoří tyto faktory ve prospěch toho, aby byla za závaznou považována taková verze, která vyžaduje splnění spíše většího než menšího množství znaků, než je konkrétní praktika automaticky zařazena na černou listinu, neboť spadá pod jeden z bodů v příloze I. Praktika, která není automaticky na černé listině, může být navzdory tomu zakázána, ukáže-li se při zkoumání jednotlivého případu, že splňuje jedno z kritérií, které představují nekalou praktiku obsaženou v článku 5. Takový výklad tudíž neohrožuje cíl spočívající v zajištění vysoké úrovně ochrany spotřebitele. Kromě toho pozitivně přispívá k vytváření právní jistoty v souvislosti s tím, co bude uvedeno na černé listině v příloze I¹⁹.

40. Zastávám tedy názor, že k tomu, aby případ mohl spadat pod definici v bodě 14 přílohy I, je nezbytné, aby spotřebitel poskytl platbu pro účely vstupu do dotčeného programu.

Třetí otázka

41. Druhá a třetí otázka spolu úzce souvisejí. Podstatou těchto otázek předkládajícího soudu je, zda je nezbytné prokázat souvislost mezi platbou poskytnutou novými členy a odměnou vyplacenou stávajícím členům (třetí otázka), a pokud tomu tak je, zda je relevantní výše této platby (druhá otázka). Domnívám se, že pro odpověď na otázku vnitrostátního soudu je logičtější zabývat se otázkami v uvedeném pořadí.

42. Předkládající soud vysvětluje, že pro účely rozhodnutí v původním řízení je nutno zjistit, zda je relevantní skutečnost, že platba poskytnutá pro vstup do sporného programu byla relativně nízká (0,01 LTL) ve srovnání s bonusy vyplácenými za úspěšné přivedení nových členů (od 10 do 20 LTL). V rámci třetí otázky se tudíž zaprvé táže, zda je obchodní praktika klamavá ve smyslu bodu 14 přílohy I, pokud provozovatel programu vyplácí odměnu především za úspěšné přivedení nových členů, a nikoli za prodej či spotřebu výrobků. Zadruhé, je relevantním faktorem rozsah, v jakém je tato odměna financována z platby poskytnuté za vstup do programu?

43. Společnost 4finance tvrdí, že o pyramidový program se nemůže jednat v případě, že se vyplácená odměna odvozuje především z prostředků dotyčného podniku, a nikoli z plateb poskytnutých novými členy. Česká republika se domnívá, že musí existovat souvislost mezi platbou poskytnutou za vstup do programu a platbami poskytnutými stávajícím členům za přivedení nových členů a že platba by měla být sama o sobě dostačující k zajištění fungování programu. Itálie, Litva, Polsko a Komise jsou toho názoru, že pro účely bodu 14 přílohy I není třeba prokazovat takovou souvislost.

44. Znění bodu 14 přílohy I není bohužel ve všech jazykových verzích textu shodné.

45. Z textů zkoumaných předkládajícím soudem (v následujícím textu je kurziva provedena autorkou) vyplývá, že litevské a německé znění uvádějí, že v pyramidovém programu obdrží spotřebitel odměnu *především za získání nových spotřebitelů do programu*, a nikoli za prodej nebo spotřebu výrobků²⁰. Tyto verze budou označovat jako verze „bez související podmínky“.

46. Naopak francouzské znění uvádí „percevoir une contrepartie *provenant essentiellement de l'entrée d'autres consommateurs dans le système* plutôt que de la vente ou de la consommation de produits“ a španělské znění uvádí „la oportunidad de recibir una compensación *derivada fundamentalmente de la entrada de otros consumidores en el plan*, y no de la venta o el consumo de productos“. Anglická verze odpovídá těmto zněním, neboť hovoří o možnosti „to receive compensation that is *derived*“.

19 — Pokud jde o problémy, které vyplývají z toho, že není požadována *žádná* platba, viz výše, bod 31.

20 — Viz bod 22 výše.

primarily from the introduction of other consumers into the scheme rather than from the sale or consumption of products“ [získat odměnu, která *vyplývá zejména* ze získání dalších spotřebitelů do tohoto programu, a nikoli z prodeje nebo spotřeby produktů]. Tyto verze budu nazývat verze „s relativní podmínkou“²¹.

47. Cílem této směrnice je zavedení úplné harmonizace a praktiky uvedené na černé listině v příloze I jsou *ipso facto* zakázány²². Přesto je zde jasný rozpor mezi verzemi bez relativní podmínky a verzemi s relativní podmínkou. Jak by měl Soudní dvůr za těchto okolností postupovat?

48. Stručně řečeno, přístup, který vychází z verzí obsahujících „relativní podmínku“ vykazuje jasnou hospodářskou souvislost mezi odměnou pro stávající členy a získáváním nových členů. Jedná se o restriktivní výklad textu. To odpovídá i zásadě (ze které jsem vycházela v odpovědi na první otázku), že černá listina v příloze I by měla být vykládána restriktivně. Vzhledem k tomu, že je restriktivní, ponechává tento přístup více prostoru pro kreativní prodej. „Kreativní“ nemusí nutně znamenat „nekalý“. Vždy existuje záchranná síť, neboť posouzení jednotlivého případu podle čl. 5 odst. 2 nebo čl. 5 odst. 4 by mělo vést k zákazu kreativní praktiky, která je nekalá. Platby v naturáliích, a nikoli v hotovosti mohou být v rámci tohoto posuzování, pokud je to nutné, oceněny podle jejich peněžního ekvivalentu (pro spotřebitele).

49. Výhodou přístupu vycházejícího ze znění „bez relativní podmínky“ je jeho jednoduchost. Vnitrostátní soudy by nemusely zkoumat, jaký podíl z odměny získané za přivedení nových členů pochází z plateb nových členů (ať již v podobě vstupního poplatku za členství či pozdějších plateb). Nebudou se muset v jednotlivých případech tázat, „co znamená ‚pocházející především z‘?“ a výčet uvedený v příloze I slouží právě k tomu, aby taková analýza nebyla v jednotlivých případech nutná. Význam, který různé vnitrostátní soudy v různých členských státech přikládají těmto slovům, se může značně lišit. To by ohrozilo jednotný přístup a nezlepšilo jednotnost fungování vnitřního trhu²³. Přístup „bez relativní podmínky“ je rovněž (pravděpodobně) vhodnější k tomu, aby se zabránilo obcházení právních předpisů prostřednictvím programů, které maskují své operace uplatňováním plateb v naturáliích namísto plateb v hotovosti.

50. Po určitém váhání zastávám stanovisko, že výklad, který podporuje verze „s relativní podmínkou“ lépe vyhovuje přístupu k mé odpovědi na první otázku. Dospěla jsem proto k závěru, že k tomu, aby pyramidový program spadal pod bod 14 přílohy I, a byl tudíž na základě čl. 5 odst. 1 směrnice zakázán, je třeba prokázat, že odměna vyplacená stávajícím účastníkům programu je odvozena především od platby poskytnuté novými členy.

51. V případě, že by měl Soudní dvůr dospět k jinému závěru, nabízím následující dodatečná vyjádření. Týkají se možného argumentu, že přístup „bez relativní podmínky“ může vést v některých případech k nespravedlivému výsledku, neboť ustanovení by se mohlo použít na legitimní operace stejně jako na podvody.

52. Připomínám, že pokud není splněna některá z kumulativních podmínek stanovených v bodě 14 přílohy I, nespadá transakce pod toto ustanovení. Pokud tedy například není požadována platba pro vstup do konkrétního programu, zákaz se neuplatní.

53. Předpokládejme však, že provozovatel chce účtovat vstupní poplatek za účelem pokrytí svých administrativních nákladů (např. čtenáři platí vstupní poplatek pro vstup do knižního klubu a získají poukázku na knihu v případě, že přivedou do klubu nové členy). Bylo by to zakázáno? Domnívám se, že nikoli, neboť se zde nejedná o pyramidovou strukturu.

21 — Tato označení jsem zvolila na základě toho, zda text zahrnuje podmínky, zda se odměna obdržená stávajícími členy „vztahuje“ k částce (nebo je od ní odvozena), která je vnesena při registraci novými členy, či nikoli.

22 — Viz mé komentáře výše v bodě 31 tohoto stanoviska týkající se první otázky.

23 — Viz článek 1 směrnice.

54. Slovo „pyramida“ se vyskytuje ve všech jazykových verzích směrnice kromě německého znění, které užívá pojmu „*Schneeballsystem*“ a sporný program musí mít k tomu, aby spadl pod bod 14 přílohy I, pyramidovou strukturu²⁴.

55. Slova „pyramidový program“ nejsou v článku 2 směrnice definována. Ve vyjádřeních předložených Soudnímu dvoru jsou tyto programy popisovány mnoha různými způsoby²⁵. Minimální společná kritéria, která vyplývají z těchto popisů, jsou: (i) tyto programy získávají příjmy od nových členů, (ii) platby jsou odváděny stávajícím členům, (iii) tyto platby jsou financovány především z příspěvků těchto nových členů, a nikoli z prodeje výrobků, a (iv) u osob přijímaných do programu později (na nižších úrovních) existuje menší pravděpodobnost, že dosáhnou zisku, než u osob na vyšších úrovních (stávající členové), neboť zisk pro každého člena programu by znamenal nekonečný příliv nových členů.

56. Po zohlednění těchto společných kritérií se domnívám, že pro účely prokázání, že dotčená operace představuje pyramidu, musí existovat více úrovní s operátorem na vrcholu²⁶, jakož i kumulativní nábor nových členů, jejichž počet exponenciálně roste. Na rozdíl od starých kamenných staveb – pyramid starověkého Egypta – vede trajektorie odshora dolů, tj. od vrcholu k základně pyramidy, a nikoli nahoru, tj. od základny po vrchol. Takový pohled, zaměřující se na prvek, který činí z takových programů podvod, je soudržný s cílem směrnice, kterým je dosáhnout vysoké úrovně ochrany spotřebitele. Základ příjmu z podnikání je odvozen především od postupných členských příspěvků, a nikoli od prodeje zboží nebo poskytování služeb spotřebitelům.

57. Předkládajícímu soudu samozřejmě přísluší, aby zjistil skutkové okolnosti sporu v původním řízení. Z vysvětlení uvedeného v žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce se zdá, že program provozovaný společností 4finance nemá pyramidovou strukturu pro účely bodu 14 přílohy I.

Druhá otázka

58. Podstatou druhé otázky předkládajícího soudu je, zda nominální platba požadovaná pro účely identifikace spotřebitelů, kteří se účastní pyramidového programu, představuje „zaplacení“ pro účely bodu 14 přílohy I.

59. Souhlasím se stanoviskem Komise, Itálie, Litvy a Polska, podle nichž z doslovného výkladu směrnice vyplývá, že neexistuje žádné ustanovení týkající se případné minimální výše platby a že tuto výši nelze dovodit. Znění bodu 14 přílohy I je (přinejmenším v tomto ohledu) jasné. Výraz „gives consideration“ nevyžaduje, aby spotřebitel zaplatil určitou částku pro účast v pyramidovém programu²⁷.

60. Důvody, proč podnik, který zavádí takový program, požaduje zaplacení poplatku (například jako v tomto případě, získat spolehlivé informace o registrovaných osobách pro účely uzavření úvěrové smlouvy), nejsou pro účely směrnice relevantním faktorem.

61. Pokud by byl totiž bod 14 přílohy I vykládán v tom smyslu, že požaduje, aby spotřebitel zaplatil minimální poplatek, byl by takový výklad v rozporu s účelem směrnice, kterým je úplná harmonizace, a s jejími cíli jednotnosti a právní jistoty²⁸.

24 — Slovo *Schneeballsystem* („systém sněhové koule“) označuje tentýž druh podvodu jako „pyramidový program“ ve všech ostatních jazykových verzích směrnice. Skutečnost, že kumulativní nárůst nových členů se odvíjí od operátora ve středu namísto vertikální trajektorie od vrcholu pyramidy, se mi nejvíce jeví jako podstatná; nedomnívám se proto, že německé znění se snaží identifikovat jiný fenomén než ostatní jazykové verze.

25 — Viz výše, body 18 až 20.

26 — Pokud jde o *Schneeball*, je operátor ve středu koule, na kterou se nabaluje několik vnějších vrstev.

27 — Viz např. přístup Soudního dvora ve věci *Purely Creative*, citované výše v poznámce pod čarou 16, body 30 a 34.

28 — Viz bod 2 výše.

62. Z toho vyplývá, že jakákoli částka, byť jakkoli nízká, představuje zaplacení pro účely směrnice.

Závěry

63. Zastávám tedy názor, že Soudní dvůr by měl odpovědět na otázky předložené Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas následovně:

Bod 14 přílohy I směrnice 2005/29/ES („směrnice o nekalých obchodních praktikách“) musí být vykládán v tom smyslu, že:

- o pyramidový program ve smyslu tohoto ustanovení se jedná, pokud spotřebitel zaplatí pro účely vstupu do takového programu;
- při zjišťování, zda jsou prvky stanovené v bodě 14 přílohy I dány v každém konkrétním případě, musí být prokázáno, že sporný program má pyramidovou strukturu, neboť má různé úrovně s operátorem na vrcholu a dochází ke kumulativnímu získávání nových členů, jejichž počet exponenciálně roste. V rámci tohoto zjištění je nutné prokázat, že odměna vyplacená stávajícím účastníkům je odvozena především z poplatku zaplaceného novými členy;
- jakákoli částka, byť nízká, představuje zaplacení pro účely směrnice.